

19. YÜZYILDA ÇUKUROVA TÜRKMEN AŞİRETLERİ I: CERİD VE TECİRLİLER

Turkmens Clans in Çukurova in the 19th Century: Cerid and Tecirli

M. Fatih SANSAR¹

ÖZET

Cerid ve Tecirli aşiretleri, Dulkadir Türkmenlerini oluşturan boylardan ikisi olup, Maraş-Antakya taraflarında dolaşmaktadırlar. XVI. yüzyıl sonlarında Çukurova'da kışlamaya başlayan Cerid ve Tecirli, gerek kışlaklarında gerekse yaylaya gidiş dönüşlerinde çevreye büyük zarar vermeye başlarlar. Bu nedenle Osmanlı idarecileri, XVII ve XVIII. yüzyılda bu iki aşireti iskân etmek için gayret gösterirler, fakat başarılı olamazlar. XIX. yüzyıl ortalarında Cerid ve Tecirli aşiretlerinin sebep olduğu problemler ve devletin iskân teşebbüsleri devam eder. Bilhassa 1855-1865 yılları arasında Osmaniye'de iskânları için bir hayli gayret gösterilir. Kısmî başarı elde edilse de, özellikle Tecirli aşiretinin zararları önlenemez. Nihayet 1865 yılında Fırka-i Islahiye adı verilen ve İstanbul'da hazırlanan bir ordu Çukurova'ya gönderilir. Fırka-i Islahiye bölgedeki göçebe aşiretleri iskân ederek devlet otoritesini yeniden sağlamıştır. Bu iskân faaliyetleri sırasında Cerid ve Tecirli aşiretleri "kadim kışlakları" olan Osmaniye ve çevresine yerleşmek zorunda kalırlar. Yaylaya çıkmaları yasaklanarak, köyler inşa ettirilir ve çiftçilik yapmaya mecbur bırakılırlar. Günümüzde Osmaniye-Ceyhan -Kadirli-Düziçi bölgesinde yaşayan nüfusun büyük kısmı Cerid ve Tecirli Türkmenlerine mensuptur. Çalışmamızda bu iskân süreci üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Cerid, Tecirli, Çukurova, Aşiret, Türkmen

ABSTRACT

Cerid and Tecirli clans two clans of many that composed Dulkadir Turkmens were nomadic clans living in the surrounding of Maraş and Antakya. Cerid ve Tecirli clans who began to pass the winter in Çukurova at the end of XVI century started giving huge damages to their winter camping grounds (kışlak) and to the environment en route to their migration. For this reason the Ottoman administrators tried to settle these two tribes but could not do so during the XVII and XVIII centuries. In the mids of XIX century the Ottoman settlement policies had continued along with the problems caused by Cerid and Tecirli clans. Great efforts had been spend to settle them in Osmaniye especially between 1855 and 1865. In spite of partial success the harms of Tecirli clan could not be prevented. At the end an army called Fırka-i Islahiye was prepared in Istanbul and sent to Çukurova in 1865. Fırka-i Islahiye settled the nomadic tribes and brought back the State authority in the region. During these settlement activities Cerid and Tecirli clans had been forced to settle in Osmaniye which was their long lasted winter accommodation (kışlak). They had been banned to go to their summer camping grounds (yayla) and made to build villages and forced to farming. Today most of the populations live in Osmaniye-Ceyhan-Kadirli-Düziçi region belong to Cerid and Tecirli clans. In our work points out the settlement process.

Key Word: Cerid, Tecirli, Çukuroca, Clans, Turkmens

¹ Okutman, Çukurova Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü, Adana/Türkiye, fatihsansar@hotmail.com

1. ukurova’da Cerid ve Tecirli Türkmen Aşiretleri:

Cerid ve Tecirli Türkmen aşiretlerinin, Oğuzların 24 boyundan Beydili boyuna mensup oldukları bilinmektedir. Beydili Boyu, Anadolu’ya geldikten sonra Urfa Karacadağ bölgesine yerleşmiş, Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra Dulkadirli Türkmenlerini (Ulus) oluşturan boyların arasında yer almıştır. Dolayısıyla Cerid ve Tecirli aşiretleri, XIV. yüzyılda Dulkadirli Türkmenlerini oluşturan boylar arasında isimleri zikredilmektedir.²

Ceridler, Dulkadirli’ye bağılı diğer boylar gibi Amik Ovası’nda kışlayıp yazın Maraş taraflarına yaylaya çıkarlardı. XVI. yüzyılda Ceridlerden “Sultan Hacılı Obası” Diyarbakır taraflarına göç ederek Bozulus Türkmenleri arasında yaşamaya başlamıştır. XVII. yüzyılda “Silsüpür Ceridi” adını alan boy, aynı yıllarda Ankara-Yozgat (Bozok) taraflarına göç etmiştir.³ Maraş bölgesinde kalan Ceridler ise Çobanoğulları idaresinde “Kuşlu Ceridi”, “Çağlayan Ceridi” ve “Yuvalı Ceridi” adlarıyla burada yaşamaya devam etmişlerdir. Ana boydan kopan kalabalık bir Cerid kolu ise Tecirlilerle beraber Çukurova’da kışlamaya başlamıştır. “Çukurova Ceridleri” Ceyhan-Osmaniye arasında kışlayıp, Göksun taraflarına yaylaya çıkıyorlardı. Yukarıda bahsedilen beş Cerid kolundan başka İçel, Aksaray, Sivas, Çorum, İzmir, Afyon taraflarına dağılmış Cerid obaları da vardır. XIX. yüzyıl ortalarında, bahsettiğimiz beş Cerid obasının birer nahiye olarak idare edilmesi, Ceridlerin ne kadar kalabalık bir Türkmen boyu olduğunu

---

² Diğer Dulkadirli boyları, Karacalı (Anamalsı), Dokuz (Bişenli), Peçenek, Kavurgalı, Ağcakoyunlu, Elçi, Küşne, Çağiranlı, Döngeli, Yuvalı, Tekeli, Varsak, Eymür, Çimeli, Kızıllı, İmanlı Avşarı, Gündeşli’dir. Faruk Sümer, “Ceridler”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S. 24, 1988, s.6 ; Faruk Sümer, “Bozoklu Oğuz Boylarına Dair”, **DTCFD**, C.XI, S.1, Ankara 1953, s. 73 ; Ceridler hakkında ayrıca bkz. Baki Yaşar Altınok, “Rakka ve Orta Anadolu Ekseninde Bir Oymağın Tarihi (Ceritler)”, http://www.ceritler.net/?page_id=2

³ Silsüpür Ceridinden yaklaşık 2000 çadırılık bir bölüğü 1606-1607 yılında İran’a göç etmiştir. Faruk Sümer, “Ceridler”, s. 7.

göstermektedir.⁴ XIX. yüzyılda Çukurova'daki Ceridler 1200 çadır civarında bir nüfusa sahip olup, 14 obadan meydana geliyordu: *Tatarlı, Altıgöz, Bekirli, Azizli, Veysiye, İmran, Hadilli, Değirmendere, İseli, Hürüüşağı, Ceyhan Bekirlisi, Almagöllü, Yalak, Mustafabeyli*.⁵

Tecirli (*Tacirlü*) aşireti, Dulkadirli Ulusunun Ağcakoyunlu boyuna bağlı bir oymak olup, Amik Ovası'nda kışlardı.⁶ Fakat XVII. yüzyılda Ceyhan nehri kıyısı ve özellikle Haruniye ovasında kışlamaya başlamıştır. Daha XVIII. yüzyılda Tecirli Aşiretinin çevreye verdiği zararlardan bahseden çok sayıda belge görülmektedir. Bu dönemde büyük çoğunluğu konar-göçer olup ancak üç-dört yüz hanesi Haruniye'de ziraat etmeye başlamış ise de henüz hane inşa etmemişlerdir⁷. Bu gün hala isimleri köylerde ya da ailelerde yaşayan birçok obaya ayrılmışlardır. *Palalı, Yazmalı, Şekerli, Hiboğlu, Güneydoğlu, Budaklı, Gürer, Böcükli, Domballı, Eloğlu, Çerçioğlu, Alcı, Göcükli, Kokulu, Çırnazlı, Karabibili, Araplı, Kırmıtlı, Kabuklu, Alhanlı, Sarıhasanlı, Kalalı, Karaobalı, Dervişli*.⁸

XVIII. yüzyıl sonlarında Cerid ve Tecirli aşiretleri “Ayas, Berendi, Kınık (Osmaniye)” bölgesine iskân edilmek istendiyse de konar-göçer hayatlarını devam ettirdiler. Aynı yıllarda bu defa Cerid ve Tecirli aşiretlerinin Rakka taraflarına iskân edilmek istendiğini görüyoruz. Rakka dolaylarının havası ve iklimi Türkmen aşiretlerine ağır geldiğinden yerleşmek istememiş ve ilk fırsatta kaçıp eski yurtlarına dönmeye çalışmışlardır. Rakka sürgünlerinin Ceridler üzerinde derin izleri kalmış, günümüze kadar gelen türkü ve hikâyelerinde bu acı olayı anlatmışlardır. Osmanlı Devleti'nin XVIII. yüzyılda uygulamaya çalıştığı iskân siyasetinin bu bölgede pek başarılı olduğu söylenemez. Zira XIX. yüzyıl

⁴ F. Sümer, “*Ceridler*”, s.7 ; a. y., “*XIX. Yüzyılda Çukurova'da İctimaî Hayat*”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S. 48, 1987, s. 9-10; Cerid aşireti konar-göçer Türkmân taifesindedir. C. Türkay, **Başbakanlık Osmanlı Arşivlerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak Aşiret ve Cemaatler**, İstanbul 1979, s.68, 273.

⁵ F. Sümer, “*Ceridler*”, 8 ; a.y. “*İctimaî Hayat*”, 9-12 ; A.R. Yalman (Yalgın), **Cenubda Türkmen Oymakları C.II**, Ankara 2000, s. 350.

⁶ F. Sümer, “*Ceridler*”, 6-8; C. Türkay, Tacirlü aşiretinin Bozulus Türkmen aşiretine bağlı konar-göçer Türkmân tâifesinden olduğunu ifade ediyor. **A.g.e.**, s. 156.

⁷ A. Refik, **Anadolu'da Türk Aşiretleri**, İstanbul 1930, s. 214-215 ; BOA. İM Vâlâ 24169.

⁸ A. R. Yalman, **a.g.e.** s.348-350.

başlarından itibaren, Güney Anadolu'da ve bilhassa Çukurova'da kışlayan ve yaz mevsimi ile birlikte Sivas-Kayseri-Maraş taraflarına yaylaya çıkan konar-göçer Türkmenlerin asayişsizlikleri devam etmektedir⁹.

2. Tanzimat Döneminde Cerid ve Tecirli Aşiretlerinin Sebep Oldukları Problemler ve iskân çabaları (1855-1865)

XIX. yüzyılda Çukurova bölgesi, göçer aşiretlerin kışladığı, şehirlerde ayan ailelerin hâkim olduğu devlet otoritesinden yoksun bir vaziyete gelmiştir. Tanzimat Dönemi politikalarının gereği olarak merkezi otoritenin güçlendirilmesi, vergi ve asker alımının düzenlenmesi, ayanların ortadan kaldırılması, konar-göçer aşiretlerin iskân edilmesi gibi faaliyetler yapılmıştır. Özellikle göçebe aşiretlerin iskânı devletin önemle ele aldığı konulardan biridir. Aşiretlerin iskânını gerektiren temel sebepler, onların vergilerini ödememeleri, askerlik hizmetini yerine getirmemeleri, yaylaya gidip gelirken yerli ahaliye verdikleri zarar ve ziyanlar, birbirleri ile olan mücadeleleri gibi önemli hususlardı. Ayrıca yol kesme, hırsızlık, gasp, adam öldürme, ekinliklere ve zirai alanlara verdikleri zararlar nedeniyle buldukları bölgenin asayiş ve emniyeti tehlikeye düşürmektedirler. Ülkenin en verimli arazileri terk edilmiş durumdadır ve buralarda aşiretler başıboş dolaşmaktadır. Göçebe aşiretler bu boş arazilere yerleştirilerek buralar “şenlendirilecek”, devlet otoritesi tesis edilmiş olacaktır.¹⁰

Aşiretlerle ilgili bir başka sorun, Kırım ve Kafkas muhacirlerinin, Cerid ve Tecirli'nin yaylak ve kışlaklarına yerleştirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Kafkasya'dan göç eden bir bölük Nogay muhaciri Ceyhan yakınlarına yerleştirilir, bu ise aşiretlerle Nogaylar arasında çatışmaları beraberinde getirir. Aynı şekilde Göksun taraflarına Çerkezler yerleştirilir. Oysa buralar Cerid ve Tecirlinin

---

⁹ Y. Halaçoğlu, **XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi**, Ankara 1997, s.137. ; A. Refik, **Aşiretler**, 134-135.

¹⁰ M. Fatih Sansar, **Fırka-i Islahiye ve Osmaniye**, Osmaniye Valiliği Yayını, Osmaniye 2006, s. 22-32, 47-53.

yaylakları olduğundan iki taraf arasında kanlı olaylar yaşanmaya başlar¹¹. Aşiretler arasında hırsızlık, öldürme gibi olaylar eksik olmamaktadır. Ceyhan Nehrinin sağ tarafında bulunan Afşar ve Bozdoğan aşiretleri nehrin sol tarafındaki Tecirli ve Cerid aşiretleri ile her zaman mücadele halindedir¹². Misal, Tecirli aşireti ile Bozdoğan aşireti arasında İbrahim adında bir şahsın katlinden dolayı Andırın nahiyesi köylerinden *Değirmendere* yakınlarında meydana gelen çatışmada köy ahalisinden biri katledildiği gibi, ahalinin mal ve eşyalarına zarar verilmiş, zahireleri gasp edilir.¹³

Tanzimat döneminde, 1855-1865 yılları arasında Tecirli ve Cerit aşiretlerinin Çukurova’da iskân edilmeye çalışıldığını görüyoruz. Ankara Valisi Vecihi Paşa, Orta Anadolu’da Avşarların iskânıyla uğraşırken, Çukurova’daki Cerid, Tecirli, Avşar ve Bozdoğan aşiretlerini iskân etmek için gayret gösterir.¹⁴ Buna rağmen Cerid ve Tecirli’nin tam olarak iskân edilemediği, fakat önemli işler yapıldığını Adana Vilayet Meclisi kararından öğreniyoruz. 4 Kasım 1855 tarihli Adana meclis mazbatasında “...Adana eyaletinin sair mahallerinde emniyetin sağlanmasına fevkalade itina olunarak aşayir ve ekrad eşkiyasına meydan verilmeyerek bir gün bile fezahat vuku bulmamakta...” Gavurdağı taraflarında ara sıra uygunsuzluklar olsa da eskisi gibi hareket edemedikleri anlatılmaktadır¹⁵.

Tecirli aşireti, özellikle Afşarların Vecihi Paşa tarafından iskânından sonra, Çukurova’nın en tehlikeli aşireti durumuna gelir. 1855-1865 yılları arasında bu

---

¹¹ BOA, A. MKT. MVL, 119/ 28.

¹² A.R. Yalman, **a.g.e.**, 346.

¹³ Bu olay üzerine gereken tedbir alınarak merhumun katili olduğu söylenen *Beyazıd* adlı şahsın, kendisi firar etmiş olduğundan, hanesinde bulunan emval ve eşyasına el koyularak aşiretin çevreye başka zarar vermeden mahallerine gönderilir. Fakat bu sırada çevredeki köylerden on beş süvari gelerek *Göllü* (?) köyünden on kadar öküz götürdükleri haberi üzerine, memur gönderilerek hayvanlar iade edilirse de meydana gelen çatışmada eşkiyadan biri telef ve biri de mecruh olur, iki zaptiye ise yaralanır. BOA. A. MKT. UM., 439/70. Aynı şekilde Cerid aşiretinin *Yaylak-obası* ahalisinden *Hacı Hüseyin*’i öldüren kişilerin yakalanarak mahkemesinin yapılması ve ilâminin usulüne uygun olarak tanzim edilmesi gerekmiştir. BOA. A. MKT. UM, 558/ 61.

¹⁴ Abdullah Saydam, “Orta Anadolu’daki Aşiretlerin İskânı (1839-1853)”, **Bayram Kodaman’a Armağan**, Samsun 1993, s. 228-256.

¹⁵ BOA. A. MKT. UM., 235/25 ; M. Fatih Sansar, **a.g.e.**, s. 20.

aşiretin yaylak ve kışlaklarında, buralara geliş-gidişlerinde yaptığı uygunsuz hareketler, hükümeti sürekli meşgul etmiş, gerek verdikleri zararlar ve gerek aşiretin kontrol altına alınması büyük sıkıntılara, masraflara sebep olmuştur.¹⁶ Bu nedenle devlet, Cerid ve Tecirli Aşiretinin Çukurova’da iskânı ve yaylaya çıkmalarına engel olunmasını ısrarla istenmektedir¹⁷. 1856 yılı yazında Tecirli aşiretine karşı, “...ahalinin zulümden kurtarılması ve emval-i mîrî ve eşya ve hayvanat-ı mezburenin şer’î şerîf mucibince tahsili için...” Göksun’a asker sevk edilir. Harekâta Kaymakam Yusuf Bey kumandasında bölgede bulunan hassa ve muvazzaf birlikler ile çevre nahiye ahaliyelerinden güvenilir kimselerden toplanan askerler katılırlar¹⁸. Aşiretin yaylaya giderken geçtiği Ceyhan Köprüsü tutularak gerekli tedbirlerin alınması üzerine, aşiret ileri gelenleri karşı koyamayacaklarını anlarlar ve af dileyerek cinayetten vazgeçip gasp ettikleri malları iade edeceklerine dair senet verirler. Tecirli aşireti geçmiş senelerde “...yalnız şehir altında olan çeltik ve pamuk ve sisam gibi mezruatla bağlara 1000 keseden ziyade zarar ve ziyanları dokunur ise de..” bundan sonra “...kimesnenin bir akçelik mal ve eşyalarına tasallut ettirilmeyerek...” Maraş hududundan kışlakları olan Çukurova tarafına savuşturulurlar. Bu askeri harekâta harcanan toplam masraf 126.964 kuruş tutarındadır¹⁹.

1861 yılında yine Tecirli aşiretinin sarkıntılık ve zararlarından dolayı yeni tedbirler alınması gerekmiştir. Maraş havalisindeki yaylalarına gelip gittikleri esnada rast geldikleri ekinleri hayvanlarına yedirmek, ahaliyi soymak ve ağırlıklarını yaylada bırakarak Sivas, Bozok ve Maraş dolaylarında bir takım kasaba ve köyleri basarak “ahali ve neferatın canlarını yakmak” gibi hareketleri

---

¹⁶ BOA, A. MKT. UM. 515/53

¹⁷ BOA, A. MKT. MHM. 24/117 ; BOA, A. MKT, UM, 520/33

¹⁸ Bu birlikler yanında Üzeyir kaymakamı Mustafa Paşa, liva meclisi azasından Mehmed Bey, Vehbi Efendi, Abdulgaffar Ağa, diğer Mehmed Bey, Süleyman ve Ahmed Ağa, Elbistan Kazası Müdürü Söhrab Ağa, aza meclisinden Nakibzâde Mehmed Ağa, Karabekirzâde Mehmed Ağa, diğer Mehmed Ağa, Hacı Bey ve tüfenkçibaşı Ali Ağa katılırlar. BOA. A. MKT. UM., 261/26.

¹⁹ 9 Kasım 1856 tarihini taşıyan ve askeri hareketin masraflarını gösteren defterden anlaşıldığına göre, söz konusu olan bu meblağ; Başta Maraş olmak üzere Bulanık, Kars (Kadirli), Andırın, Yenicekele, Bertiz, Elbistan gibi çevre nahiye ve kasabaların ileri gelenlerine yevmiye ve buralardan tedarik edilen erzak vesaire için, ayrıca 59 gün süren askeri harekâta harcanmıştır. BOA. A. MKT. UM., 261/26.

adet ettiklerinden üzerlerine asker sevk edilir²⁰. Aşiretin bu ve daha önceki hareketlerinden dolayı “*memuriyet-i mahsusa-i seniyye*” ile Uzunyayla’ya gönderilen Hafız Paşa ve Sivas mutasarrıfının da katılmasıyla Ceyhan Köprüsü ve diğer geçitler tutularak vergi borçları tahsil edilir. Aşiret ahalisinden “... *üzerlerine katl ve sirkat iddiâ ve beyan olanlar habs ve tevkif olunarak*” mahkemeleri yapıp derdest icra edilir. Ayrıca “... *hasbel mevsim bulunan çeltik ve darı ve susam gibi yol üzerinde bulunan mezruata dahi zarar ve ziyanlık ve yolcu ve yolakçılara sarkıntılık ettirilmeksizin yirmi gün zarfında...*” kışlaklarına göçürülürler²¹.

1863 yılında Tecirli aşiretinin çevreye verdiği zarar devam etmektedir. 3 Kasım tarihli Maraş Sancağı meclisinden sadarete gönderilen mazbatada durum açıkça ortaya koyulmaktadır. Bu aşiretin Elbistan ve Göksun havalisinde olan yaylaklarında buldukları sırada “*havali-i meskune ahalisi ile ebnâ-i sebil ve muhacirin-i meskunenin külliyyatlı emval ve hayvanât ve mezruatını ahz ve gasb ve telef etmiş olduklarından*” gereğinin yapılması amacıyla bölge idarecilerine emirler verilir. Tecirli aşiretinin yine böyle bir gasp olayı nedeniyle Çerkezlere saldırarak iki kişiyi öldürdükleri, aşiret ahalisinden dört kişinin ise Elbistan kazasında bir köyde Yakub adlı bir şahsı öldürdükleri, yine bir Tecirlinin Zeytun Hristiyanlarından birini öldürmesi üzerine ölen Ermeni’nin akrabalarından birinin, yolda rast geldiği bir Tecirliyi öldürdüğü görülmektedir²². Söz konusu belgede “ *bu gibi hallerin devamı caiz olmayub herkesin hakkına razı olarak emniyet ve istirahat olması*” gerektiği belirtilerek aşiretin geçeceği yollardan Andırın tarafı ile Maraş tarafında Ceyhan Köprüsü ve diğer geçitlere asker gönderildiği belirtilir. Ayrıca Maraş mutasarrıfı, naib, müftü ve meclis azasından 3-4 kişi Ceyhan Köprüsüne gelerek, yakalananların mahkemelerini icra ile gasp edilen mal ve hayvanları sahiplerine iade ederek bakaya vergileri tahsil ederler²³.

---

²⁰ BOA. A. MKT. UM., 515/53

²¹ BOA. A. MKT. UM., 515/53

²² BOA, İ.M. Mahsûs, 1256.

²³ Diğer taraftan öldürülen iki Çerkezin katillerinden biri, Yakub’un katillerinden biri ve “*başısarıklulardan*” dahi dört kişi yakalanarak hapsedildiler. BOA, İ.M. Mahsûs, 1256.

Ancak Tecirli aşiretinin 8-10 saatlik mesafede etrafa akınlar yaparak tarlalara zarar verdiklerinden, “... *ahali ve erâb-ı ziraat her ne kadar teşvik ve te'min olunmakta ise de aşiret-i merkumenin bu tasallutlarından emin olamadıklarından ...*” ziraatın ilerleyemediği belirtilir. Artık “*şu hallerin kat'iyen önü alınmak üzere Tacirlünün Adana'dan harice salıverilmemesi...*” için gereğinin yapılması istenmektedir²⁴.

14 Mart 1864 tarihli Adana valisinin sadarete gönderdiği bir belgeden, bu yıl da Tecirli ve Cerid aşiretinin yaylaya gitmesine engel olmak için askeri tedbirler alındığını anlıyoruz. Hüsnü Paşa kumandasında Adana'da bulunan bir tabur taliâ, iki bölük süvari, üç takım topçu ve asakir-i nizamiye ile Maraş'taki taliâ taburunun görevlendirilmesi tasarlanır. Maraş'taki taburunun, aşiretin geçiş güzergâhı olan Andırın ve Bulanık taraflarına, Adana'daki kuvvetlerin ise münasip mevkiye hareket ettirilmesi halinde silah kullanmadan Tecirli ve diğer aşiretlerin yerlerinde kalacağı düşünülmektedir.²⁵ Adana valisinin bir başka yazısında ise söz konusu taburlar ile Tecirli, Cerid, Sırkıntı, Kırıntı ve Bozdoğan aşiretleri “...*taht-ı inzibata alınarak daire-i medeniyete idhal...*” edileceği ifade edilir.²⁶ 25 Mart 1864'te Sadareten Maraş'a yazılan bir emirde, aşiretlerin durumu ve askeri tedbirler hakkında daha ayrıntılı bilgiler vardır.²⁷ Belgeye göre Tecirlinin genelde Çukurova'da bulunduğu, 300-400 hanenin Haruniye'de kışlamakta olduğu, bunların yaylaya gitmemeleri için, münasip yerlerde 4-5 bölük nizamiye ve 300 kadar süvari ve piyade bulundurulması gerekmektedir. Ayrıca Tecirli aşiretinden 400 kadar hanelik *İl-oğlu* obasının, ikazlara rağmen Çukurova'ya inmeyerek Maraş sancağı civarında dolaştığı, bu nedenle Maraş'taki taburun öncelikle İl-oğlu hanelerini kışlaklarına indirmesi gerektiği belirtilir²⁸.

---

²⁴ BOA, İ.M. Mahsûs, 1256.

²⁵ BOA. İ. M. Mahsûs 1256.

²⁶ BOA. İ. M. Mahsûs 1256.

²⁷ BOA. İ. M. Mahsûs 1256.

²⁸ BOA. İ.M. Mahsûs 1256.

Serasker ise bahsedilen birliklerin sevk edilmesi hususunda 12 Nisan 1864 tarihinde görüş bildirirken meseleye daha farklı bakmaktadır. V. Ordunun kurâ icrası zamanı olmasından dolayı bu birliklerinin sevk edilmesinin pek de müsait olmadığı, fakat ileride “... beşinci ve dördüncü ordulardan kuvvetlice bir fırka-i askeriye teşkil olunarak bir taraftan Çukurova’da aşâyirin ve Kozan’ın ve beru tarafta Dersim Dağının ıslahatına gereği gibi hüsnü suret verilmesi lazım gelir...” diyerek iskân işini daha geniş bir şekilde ele alamak istediğini belirtmiştir²⁹. Fakat burada asıl dikkat çeken, seraskerin bir yıl önceden “Fırka-i Islahiye”nin hazırlanması konusunda bazı ipuçları vermesidir. Artık güçlü bir ordu teşkil edilerek Güney Anadolu’nun köklü bir ıslahatının yapılması gerektiği devlet adamları tarafından dile getirilmeye başlanmıştır.

1864 yılı başlarında yukarıda bahsettiğimiz askeri tedbirler sonucunda Tecirli ve Cerid aşiretlerinin yaylaya çıkmaları engellenmiş bunlardan bir miktarı “...Çukurova’da iskân ve birazı henüz hayme-nîşin bulunmuş ise de bunlar dahi iskân etmiş demektir”. Fakat âdetleri olduğu üzere yaylaya çıkarak eski sarkıntılıklarına devam edeceklerinden gelecek sene de bu şekilde tedbir alınır ise tamamen iskân olacakları düşünülmektedir³⁰. Gerçekten de 1865 baharında Tecirli aşireti yaylaya çıkmak üzere yola düşer. Maraş Mutasarrıfı Âşir Paşa, *Harta Boğazına* bir tabur asker göndererek *Hoğdu* denilen mahalde, *Arablı* obası reislerinden *Palalının oğlu Süleyman’ı* mağlup ederek tekrar Haruniye tarafına gönderir³¹.

3. Fırka-i Islahiye’nin Cerid ve Tecirli Aşiretlerini İskâm (1865-1867)

XIX. yüzyılda Çukurova bölgesinde Cerid ve Tecirli aşiretlerinden başka, Avşar, Bozdoğan, Varsak, Sırkıntı, Menemenci, Ulaşlı gibi bir çok aşiret kışlamaktadır. Üstelik Çukurova, ziraat yapılmayan, sazlık, bataklık ve virane haldedir.

²⁹ BOA. İ.M. Mahsûs 1256.

³⁰ BOA. İ.M. Mahsûs 1256, 22 Eylül 1863 tarihli Hüsnü Paşa’dan 5. Ordu Müşirine gönderilen belge ; BOA. A. MKT. UM, 334/77.

³¹ BOA. A. MKT. UM, 334/77.

Kozanođlu, Menemenciođlu, Kūçukaliođlu, Mūrselođlu gibi ayān aileler devlet otoritesini tanımamaktadırlar.³² Gavurdađı ve Kozan bōlgesinde kontrolū sađlamak ve ařiretleri iskān etmek amacıyla İstanbul’da bir ordu hazırlanmasına karar verilir. Ahmet Cevdet Pařa mūlki amir, İbrahim Derviř Pařa askeri komutan olarak tayin edilir. “Fırka-i İslahiye” adını alan bu ordu, 15 tabur piyade, iki alay sūvari ve beř-altı yūz Çerkez sūvarisi ile beř kıta řeřhāneli dađ topundan meydana gelmektedir. 1865 yılı Mayısında birkaç vapur ile İskenderun’a gelen Fırka-i İslahiye, Çukurova ve çevresinde köklü bir ıslahat faaliyetine bařlar. İskenderun, Hassa, İslahiye bōlgesinde gerekli dūzenlemeler yapılıp ařiretler iskan edilerek yeni řehir ve kōyler kurulur. Sıra Gavurdađı ve Çukurova ařiretlerine, dolayısıyla Tecirli ve Cerid ařiretlerine gelmiřtir.³³

Ordu, İslahiye kazasında idari dūzenlemeleri tamamladıktan sonra Bahçe kazası yakınlarna gelerek Kiřnaz kōyünde konaklar³⁴. Buradan Osmaniye taraflarna hareket edileceğinden, Yaver Pařa ve Hūseyin Bey yanlarında bir miktar asker ile keşfe gōnderilir. Yaver Pařa, keşif gōrevi yanında Tecirli aşiretinin Gāvurdađı eteklerinde bulunan oymaklarına yerlerinde kalmaları için nasihat edecektir. Fakat Tecirli aşiretinden bazıları askerlere saldırdıklarından keşif birlikleri ile aşiret arasında silahlı çatışma olur ve Tecirli’den 22 kiři yakalanıp Osmaniye tarafına gōtūrölür. Bir sūre sonra keşif birliği geri dōnerken Tecirli aşireti yine askerlere saldırsa da birkaçı yakalandığı gibi 15 kadar ölū ve yaralı bırakılır³⁵.

Bahçe (Bulanık) kazasına bađlı Haruniye Ovası’ndaki “ormanlıklar içinde” kışlayan Tecirli ařiretinden *Kara Kethūda*, uzun zamandan beri etrafta saldırıp zarar verdiđinden, diđer ařiretler Tecirli’den ekinirlerdi. Ordu henūz Bahçe’ye gelmek ūzere iken, Kara Kethūda ařiretiyle beraber Haruniye taraflarından

³² Çukurova’daki āyān aileler hakkında bkz., M.Fatih Sansar, a.g.e., s. 32 vd.

³³ Fırka-i İslahiye’nin hazırlanışı, gōrev ve yetkileri için bkz. M.F. Sansar, a.g.e., s. 68 vd.

³⁴ BOA. İ. M. Vālā 24169, 4 Temmuz 1865 tarih ve 44 numaralı arıza.

³⁵ Bu arpışmalarda Tecirli aşiretinden bir hayli hayvan da ele geçirilmişti. Keřif askerlerinden vefat eden olmamış, yalnız bir mūlazım, bir avuř ve iki nefer yaralanmıştı. BOA. İ. M. Vālā, 24169, 13 Temmuz 1865 tarih ve 46 numaralı arıza, Ahmet Cevdet Pařa, **Tezākır III**, (Yay. Haz. Cavid Baysun) Ankara 1991, s.159.

hareketle Bahçe üzerinden yaylaya çıkmak ister, fakat Fırka-i Islahiye askerlerine yenilerek geri dönmek zorunda kalır³⁶. Bu gelişme üzerine Haruniye sahasının iskanına başlamak artık zorunlu hale gelmiştir. Derviş Paşa, Haruniye'ye gelerek Tecirli ve diğer aşiretlerin iskan faaliyetine bizzat katılır. Hacı Hüseyin adında bir şahsa muhtarlık mührü verilerek Hacılar (Yeniköy) nahiyesi kurulur.³⁷ Ayrıca aşirete mensup 347 hane nüfus Haruniye ovasında çeşitli köyelere yerleştirilerek ziraatle uğraşmaları sağlanır³⁸.

Tablo 1. Haruniye’de Tecirli Aşireti’nin Yerleştiği Köyler ve Hane Miktarları

Karye (Köy)	Hane
Çarşamba nam mahalde Halime karyesi	90
Boyalı nam mahalde Âbidin karyesi	100
Peçenek nam mahalde Selâmiye karyesi	31
Karacaoğlan nam mahalde Şahinoğlu karyesi	48
Ellekoğlu Eşkici oğlu obası Ulviye nam mahalede	31
İloğlu Karyesi	47
Toplam	347

Yaver Paşa, Gavurdağı'nın batı yamaçlarına yaptığı keşifte, ordunun ikameti için en uygun yerin *Pazaryeri* yakınlarındaki *Hacıosmanlı* köyü olduğuna karar verir. 18 Ağustosta Kışnaz'dan hareket edilip, bir gece *Bacburunu* denilen mevkîde kalındıktan sonra, ikinci gün Hacıosmanlı köyünün üst kısmında ordugâh kurulur. Ordu bu esnada 9 tabur piyade, bir süvari alayı ile Arslan Paşa kumandasındaki Gürcü, Çerkez ve Kürt atlılarından meydana gelmektedir.³⁹ Önce idari düzenlemeler yapılarak “Osmaniye” adında bir kasaba kurulması için çalışmalara başlanır. Hacı Osmanlı Köyü merkez olmak üzere Kıyı Köyleri bir kaza haline getirilerek Cerid ve Tecirli kışlakları ile Çendoğlu nahiyesi Osmaniye Kazası'na

³⁶ **Tezâkir III**, 158 ; Ahmet Cevdet Paşa, **Mârûzât**, (Yay. Haz. Yusuf Halaçoğlu), İstanbul 1980, s. 148.

³⁷ M.F. Sansar, a.g.e., s. 91-92.

³⁸ Yusuf Halaçoğlu, “*Fırka-i Islahiye ve Yapmış Olduğu İskan*”, **Tarih Dergisi Sayı 27**, s. 18.

³⁹ **Tezâkir III**,159. M. F. Sansar, a.g.e.,93 vd.

bağlanır. Osmaniye'ye hükümet konağı lazım olduğundan bir bina satın alındığı gibi cami, mektep ve kule inşaatına başlanır⁴⁰. Kaza meclisi azalığına Osmaniye kasabası *muteberârından Arslan Kurt Ağa, Akyar Köyü muhtarı, Çendoğlu Mulla Ağa ve Tecirli müdürü* unvanı ile Bacburnu muhafızlığına memur olan *Rüstem Ağa* getirilir⁴¹. Yukarıda bahsedildiği gibi, Osmaniye şehri 1865 yılında Fırka-i İslahiye tarafından kurulmuştur. Dolayısıyla Cerid ve Tecirli aşiretleri nüfus bakımından Osmaniye'nin kuruluşunda, Ulaşlı ve diğer Türkmen aşiretleri ile beraber büyük rol oynamışlardır.

Fırka-i İslahiye karşısında direnemeyeceklerini anlayan Tecirli ve Cerid aşiret beyleri, Kara Kethüda hariç, orduya gelip gitmeye başlarlar. Tecirli aşiretinden Süleyman Ağa'nın teklifi üzerine, daha önce bahsettiğimiz çarpışmalarda aşiretten ele geçirilen hayvanlar satılıp bakaya vergileri karşılığı olarak ordu bütçesine kaydedilir.⁴² Cerid ve Tecirli aşiretleri Binbaşı Şükrü Bey idaresinde Osmaniye kazası merkezi ve etraftaki ovalık alana yerleşmek zorunda kalırlar. Binbaşı Şükrü Bey ve mahallî memurlar vasıtasıyla Tecirli ve Cerid aşiretlerinden toplam 451 hane yeni kurulan sekiz köye iskân edilir⁴³.

Tablo 2. 1866 Yılında Osmaniye'de Tecirli ve Cerid Aşiretlerinin Yerleştirildiği köyler ve hane miktarları.

Karye Adı	Hane
İzzeddîn Karyesi	47
Dervişiye Karyesi	123
Cevdetiye Karyesi	81
Rızaîye Karyesi	48
Yâverîye Karyesi	46

⁴⁰ Hükümet konağı olarak kullanılacak bu bina ve arsası 2 500 kuruşa satın alınmıştı. **Tezâkir III**, 162.

⁴¹ **Mârûzât**, 149 ; **Tezâkir III**, 160.

⁴² **Tezâkir III**, 162-163.

⁴³ BOA. İ. Dahiliye, 38360.

Tevfikiye Karyesi	40
Şükriye Karyesi	43
Azizli Karyesi	43
Toplam	451

Bu köylerden birkaçı günümüzde hâlâ aynı isimle anılmakta olup, Osmaniye İline bağlıdır. Köylere verilen isimler de dikkat çekicidir. Bu isimlerden dördü Fırka-i İslahiyede görev almış olan Derviş Paşa, Cevdet Paşa, Adana Valisi Rıza Paşa, Yaver Paşa ve Yüzbaşı Şükrü Bey'e aittir. İzzeddin ismi Sultan Abdülmecit'in oğlu Şehzâde İzzeddin Efendi'nin adına itafen koyulmuştur.

Aşiretler iskân edilirken bakaya kalmış vergileri de tahsil edilerek Adana mal sandığına teslim edilir. Çukurova'nın büyük aşiretleri olan Tecirli ve Ceridler artık haneler inşa ederek ziraat ile meşgul olmaya başlarlar⁴⁴. 1866 yılında Osmaniye kazası dahilinde toplam 1.509 hanede 4.090 nüfus yerleşmiş bulunuyordu. Bu hanelerden 619'u Tecirli, 383'ü Cerid boyuna mensup olup, iki aşiretten iskân edilen toplam nüfus 3.123 kişidir⁴⁵. Haruniye'de 347 hane Tecirli iskan edildiği gibi, Ceridlerin asıl kalabalık grubu Osmaniye-Ceyhan-Kadirli arasındaki ovaya yerleşerek günümüze kadar varlıklarını devam ettirmişlerdir.

Tablo 3. 1866 Yılında Osmaniye Kazası'nda Hane ve Nüfus Miktarı

	Müslim Hane-Nüfus	Gayr-ı Müslim Hane-Nüfus
Kıyı Köyleri	288-542	
Çendoğlu	175-308	3-4
Alibekirli Karyesi	39-101	-

⁴⁴ BOA. İ. Dahiliye, 38360.

⁴⁵ Y. Halaçoğlu, "Fırka-i İslahiye", 11

Tacirlü Aşireti	619-1836	-
Cerid Aşireti	383-1287	2-12
Toplam	1504-4074	5-16

Fırka-i Islahiye, yalnızca aşiretleri yerleştirmekle kalmamış, yeni kurulan köy ve kasabalarda hane inşa ederek ailelere teslim etmiştir. Tecirli aşireti için 240, Cerid aşireti için 211 olmak üzere toplam 451 hane inşa edilmiştir.⁴⁶ Ayrıca kaza merkezlerinde idari düzenlemeler yapılarak, hükümet konağı ve diğer kamu binaları ile dükkân inşa edilmiştir. Cerid ve Tecirli aşireti yüzyıllardır alıştığı göçebeliği terk etmek zorunda kalmış, hayvanları sattırılmış, ziraat etmeye mecbur bırakılmışlardır. Bu dönemde devlet aşiretlerin yerleşik çiftçi olarak bilhassa pamuk ekmesini istemekte ve teşvik amacıyla bedava tohum dağıtmaktadır.⁴⁷

Sonuç

Yüzyıllardır Çukurova’da dolaşan Cerid ve Tecirli aşiretleri, Tanzimat dönemi iskân politikasının bir gereği olarak Çukurova’da iskân edilmişlerdir. Fırka-i Islahiye’nin köklü ıslahat faaliyetleri çerçevesinde yeni köyler kurulmuş, Osmaniye adında yeni inşa edilen kazaya bağlanmıştır. Cerid ve Tecirli aşiretlerin vergi borçları tahsil edilmiş ve bir daha yaylaya çıkmaları yasaklanmıştır. Özellikle Tecirli aşiretler orduya karşı koymaya çalışmışlarsa da çaresiz kendilerine gösterilen mahalle yerleşmişlerdir. Fakat Çukurova Türkmenleri yayla hasretini hep yüreklerinde hissetmiş, bir gün tekrar at koşturup serin sularını içtiği yaylalarına dönme ümidi ile yaşamışlardır. Ayrıca Fırka-i Islahiye ve komutanlarına kin gütmüşler, kızgınlıklarını şiirlerinde dile getirmişlerdir.

“Derviş Paşa gayrı gına yakınsın

⁴⁶ BOA.İrade Meclis-i Vala, 25130.

⁴⁷ Fırka-i Islahiye’nin iskân yöntemi hakkında bkz. M.F. Sansar, a.g.e.,s.120 vd.

*Böbür böbür dört bir yana bakınsın
Amma bizden gece gündüz sakınsın
Öc alırsız ilk fırsatı bulanda”⁴⁸*

---

⁴⁸ Dadaloğlu'nun şiirleri için bkz. Saim Sakaoğlu, **Dadaloğlu**, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1986.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Vesikaları:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). İrade Meclis-i Vala 1256.

BOA. İrade Meclis-i Vala, 24169

BOA. İrade Meclis-i Vala 25130.

BOA. İrade Dâhiliye 38360.

BOA, A. MKT. MHM 24/117.

BOA, A. MKT. MVL 119/ 28.

BOA. A. MKT. UM 235/25

BOA, A. MKT. UM 515/53

BOA, A, MKT, UM 520/33

BOA. A. MKT. UM 261/26.

BOA. A. MKT. UM 515/53

BOA. A. MKT. UM 334/77.

BOA. A. MKT. UM 439/70.

BOA. A. MKT. UM 558/ 61.

2. Kaynak ve Tetkik Eserler:

Ahmet Cevdet Paşa, **Tezâkir III**, (Yay. Haz. Cavid Baysun) Ankara 1991.

Ahmet Cevdet Paşa, **Mârûzât**, (Yay. Haz. Yusuf Halaçoğlu), İstanbul 1980.

Ahmet Refik; **Anadolu'da Türk Aşiretleri**, İstanbul 1930.

ALTINOK, Baki Yaşar; “*Rakka ve Orta Anadolu Ekseninde Bir Oymağın Tarihi (Ceritler)*”, http://www.ceritler.net/?page_id=2

HALAÇOĞLU, Yusuf; “*Fırka-i İslahiye ve Yapmış Olduğu İskan*”, **Tarih Dergisi Sayı 27**.

HALAÇOĞLU, Yusuf; **XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi**, Ankara 1997.

- SAKAOĞLU, Saim; **Dadaloğlu**, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1986.
- SANSAR, M. Fatih; **Fırka-i Islahiye ve Osmaniye**, Osmaniye Valiliği Yayını, Osmaniye 2006.
- SAYDAM, Abdullah; “*Orta Anadolu’daki Aşiretlerin İşknı (1839-1853)*”, **Bayram Kodaman’a Armağan**, Samsun 1993
- SÜMER, Faruk; “*Ceridler*”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S. 24, 1988
- SÜMER, Faruk; “*Bozoklu Oğuz Boylarına Dair*”, **DTCFD**, C.XI, S.1, Ankara 1953.
- SÜMER, Faruk; “*XIX. Yüzyılda Çukurova’da İçtima’ Hayat*”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S. 48, 1987.
- TÜRKAY, Cevdet; **Başbakanlık Osmanlı Arşivlerine Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak Aşiret ve Cemaatler**, İstanbul 1979
- YALMAN, Ali Rıza (Yalđın); **Cenubda Türkmen Oymakları C.II**, Ankara 2000, s. 350.